

Gerontologia Jyväskylän yliopistossa

Eino Heikkinen ja Isto Ruoppila

Gerontologian kehityksestä ja tilasta Suomen yliopistoissa ei ole tehty kattavaa selvitystä. Alan akateemisia virkoja ja niiden perustamisvuosia sekä alan tieteellisten yhdistysten toimintoja on tuotu äskettäin esiin Gerontologia-lehden kirjoituksessa (Strandberg ym. 4/2016). Tämän kirjoituksen tarkoituksena on asianosaisten näkökulmasta täydentää Jyväskylän yliopistoa koskevaa kuvausta.

Gerontologista tutkimusta ja koulutusta on Jyväskylän yliopistossa harjoitettu monella eri tieteenalalla niiden osasuuntautumisen tai gerontologiaa varten erikseen perustettujen virkojen puitteissa. Tilanne on ollut dynaaminen alan toiminnan vaihdellessa eri tieteenaloilla professorien ja muiden tutkijoiden vaihtumisen sekä uusien tehtävien perustamisen myötä.

Sosiaaligerontologista tutkimusta on harjoitettu sosiologian piirissä 1960-luvulta lähtien (Faina Jyrkilä, Marjatta Marin, Jyrki Jyrkämä; sittemmin professuuria ei ole jatkettu). Tätä kehitystä on kuvattu em. kirjoituksessa. Kehityspsykologian alalla gerontologinen orientaatio alkoi 1970-luvun lopulla (Isto Ruoppila, Timo Suutama), josta lähtien alan tutkijoita ja tohtoriopiskelijoita on aktiivisesti osallistunut gerontologisiin tutkimushankkeisiin. Gerontologista tutkimusta on tehty myös mm. kasvatustieteen (Jorma Kuusinen), liikuntakasvatuksen (Mirja Hirvensalo) ja hoitotieteen (R-L Heikkinen) aloilla ja tilastotieteen menetelmiä on sovellettu gerontologisiin tutkimuksiin (Esko Leskinen).

Gerontologisen tutkimustyön kehittyminen kansanterveyden (myöhemmin terveystieteiden) laitoksella on ollut monipolvisempää. Tutkimuksen juuret ulottuvat 1960-luvun alkuun ja Turun yliopiston lääketieteellisen kemian laitokselle, jossa osana laajempaa sidekudoksiin kohdistuvaa tutkimusta selvitettiin eläinkokeilla erityisesti kollageenin aineenvaihduntaa ja rakennetta sekä muutoksia iän myötä ja liikunnan vaikutuksia kollageenin aineenvaihduntaan. Tämä tutkimusteema siirtyi Turusta Jyväskylän yliopiston kansanterveyden laitokselle urheilu(liikunta)lääketieteen apulaisprofessuuriin liittyen 1970-luvun alussa (Eino Heikkinen). Tutkimustyö on tällä biogerontologian alueella jatkunut laajentuen luuston ja lihasten fysiologisiin ja solubiologisiin kysymyksiin suhteessa ikääntymiseen ja liikuntaan sekä naisten vanhenemiseen liittyviin hormonaalisiin muutoksiin (Vuokko Kovanen, Harri Suominen, Sarianna Sipilä). Pitkäjänteistä perustutkimusta iäkkäiden ihmisten lihasvoimaan ja voimaharjoitteluun liittyvistä kysymyksistä on tehty liikuntabiologian alalla (Keijo Häkkinen).

Liikuntalääketieteen puitteissa toteutettiin 1970-lvun alussa ensimmäiset edustavien väestöryhmien terveyteen, toimintakykyyn ja liikuntaan kohdistuneet tutkimukset (mm. biologinen ikä eri-ikäisillä miehillä Pohjois-Karjalassa ja Lounais-Suomessa, 66-vuotiaiden jyväskyläläisten liikunta- ja terveystutkimus sekä 68-vuotiaiden liikuntainterventio-tutkimus).

Terveystieteiden laitoksella gerontologista tutkimusta ja koulutusta kehitettiin liikunta-hygienian ja kansanterveyden oppiaineen (vuodesta 1991 gerontologia ja kansanterveys) piirissä. Vuosina 1980–2004 tehtävää hoiti Eino Heikkinen ja siitä eteenpäin on hoitanut Taina Rantanen.

Terveystieteiden laitoksen henkilökuntaan saatiin vuonna 2000 liikuntagerontologian professorin tehtävä (Harri Suominen vuoteen 2010 ja sittemmin Sarianna Sipilä).

Vuonna 1986 terveystieteiden laitokselle perustettiin gerontologian monitieteinen tutkimusyksikkö, jonka nimi muutettiin myöhemmin Suomen Gerontologian tutkimuskeskukseksi, joiden johtajana oli Eino Heikkinen ja viimein Tampereen yliopiston ja Jyväskylän yliopiston yhteiseksi Gerontology Research Centeriksi (GEREC), jonka johdossa ovat toimineet vuorotellen Jyväskylästä Taina Rantanen ja Tampereelta Marja Jylhä. Tutkimuksen painoalueiksi on määritelty terveys, toimintakyky ja pitkäikäisyys, ikääntymisen ja liikunta, biologinen vanheneminen, vanheneminen ja elämänkaarikehitys, ikääntyvien ihmisten asema ja toimijuus sekä hoiva ja palvelut.

Vuonna 2005 Jyväskylään perustettiin GeroCenter-säätiö, jonka ylläpitämän tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tehtävänä on ikääntyvien ja iäkkäiden ihmisten hyvinvoinnin edistäminen. Tehtävää varten perustettiin gerontologian professorin ma. tehtävä, johon liitettiin myös keskuksen johtajan tehtävät. Säätiön taustalla on mm. Keski-Suomen sairaanhoitopiiri, Jyväskylän yliopisto ja Jyväskylän kaupunki sekä useita muita alan toimijoita.

Jyväskylän yliopistossa tehdyn gerontologian tutkimustoiminnan keskeisiä lähtökohtia ja tavoitteita ovat olleet:

- Monitieteiset sekä pitkittäisasetelmaan että ikäkohorttivertailuun perustuvat tutkimukset ikääntymiseen ja vanhuuteen liittyvien muutosten kuvaamiseksi ja nii-

hin yhteydessä olevien tekijöiden selvittämiseksi. Toimintakyky ja liikunta ovat olleet tutkimuksissa tärkeässä roolissa (mm. Ikivihreät-projekti ja sen pohjalta käynnistyneet hankkeet kuten esimerkiksi liikuntainterventioprojekti ja Finnish Twin Study of Aging, ks. Gerontologia-lehti 4/2016).

- Toimintakyvyn arviointimenetelmien kehittäminen. Toiminnan yhtenä tuloksena on ollut eräiden laitteistojen kehittämisen teolliseen tuotantoon (Metitur).
- Kansainvälisten vertailevien tutkimusten toteuttaminen iäkkäiden ihmisten terveyteen, toimintakykyyn, elintapoihin ja elinoloihin liittyen (Eleven Countries Study, Nordic Research of Aging Study, Enhancing Outdoor Mobility in Later Life Study).
- Liikunnan vaikutuksia koskevat kokeelliset tutkimukset ja veteraanuurheilijoiden seuruututkimukset.
- Tilastotieteen menetelmien soveltaminen gerontologisiin tutkimuksiin sekä kvalitatiivisten tutkimusmetodologioiden käyttö.

Paikalliseen jyväskyläläiseen väestöön kohdistuneissa tutkimuksissa on yhteistyö Jyväskylän kaupungin liikunta-, sosiaali- ja terveys- sekä kulttuuritoimien kanssa ollut tärkeällä sijalla etenkin erilaisia interventiotutkimuksia toteuttaessa.

Koulutuksen alalla mittavin kehitys liittyy terveydenhuollon koulutus uudistuksen yhteydessä Jyväskylän yliopiston terveystieteiden laitokselle vuonna 1991 perustettuun koulutusohjelmaan, jonka gerontologian ja kansanterveyden suuntautumisvaihtoehdosta on valmistunut 295 maisteria. Heidän perusopintonsa koostuvat gerontologian ja kansanterveyden lisäksi psykogerontologian, sosiaaligerontologian ja kasvatusgerontologian opinnoista.

Tohtorin väitöskirjoja on gerontologisista tutkimuksista valmistunut 40, joista yli 30

gerontologian ja kansanterveyden oppiaineesta. Jyväskylän yliopisto järjesti Suomen Akatemian tuella gerontologian tutkijakoulun 1990-luvun loppupuolella.

Jyväskylän yliopistossa on yhteistyössä Kasvun ja vanhenemisen tutkijat ry:n kanssa järjestetty gerontologian alalla kansainvälisiä kongresseja (mm. Physical Activity, Aging and Sports 1992, Prevention of Aging 1994, NGF:n kongressi 2006) sekä pohjoismaisia tutkimussymposiumeja ja tutkijakursseja. Tutkimusyhteistyötä on tehty lukuisten alan pohjoismaisten ja muiden ulkomaisten tutkimuslaitosten ja tutkijaryhmien kanssa (mm. Jönköpingin Gerontologinen Instituutti, Lundin ja Göteborgin yliopistot, Kööpenhaminan ja Århusin yliopistot. Kiovan

Gerontologinen Instituutti, Southamptonin yliopisto Englannissa, UCLA USA:ssa, INCRA Firenzessä). Terveystieteiden laitos on toiminut WHO:n Collaborating Center-tehtävissä 1980- ja 1990 luvuilla.

Kansainvälisen ja kotimaisen tiedeyhteisön kanssa tehdyn yhteistyön ohella tavoitteena on ollut parantaa toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta mm. popularisoimalla tutkimustuloksia, tekemällä ehdotuksia ikääntyvien ihmisten terveyden, toimintakyvyn ja hyvinvoinnin parantamiseksi ja toimimalla asiantuntijoina erilaisissa tutkimukseen, opetukseen ja yhteiskunnalliseen toimintaan liittyvissä tehtävissä sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla.

